

70-річчя

члена-кореспондента НАН України

І.С. ЧЕКМАНА

4 жовтня виповнилося сімдесят років відомому вченому в галузі фармакології члену-кореспонденту НАН України та Академії медичних наук України Івану Сергійовичу Чекману.

І.С. Чекман народився 1936 р. у с. Чаньків Дунаєвецького району, що на Хмельниччині, в сім'ї колгоспника. Після закінчення Тернопільського медичного інституту здібного молодого фахівця, який здобув ґрунтовну фахову підготовку, призначають головним лікарем дільничної лікарні (Хмельницька обл.). Однак успішна кар'єра практикуючого лікаря не задовольняла Івана Сергійовича — він мріяв про наукову роботу. І в 1963 р. вступає до аспірантури на кафедру фармакології Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця. Після захисту кандидатської дисертації залишається працювати на кафедрі: спочатку асистентом, згодом — доцентом. А від 1972 р. і донині Іван Сергійович — незмінний керівник цієї кафедри.

Наукові дослідження ювіляра присвячені широкому спектру загальної, клінічної та радіаційної фармакології, фармакології серцево-судинних лікарських засобів і метаболічних препаратів, біохімічної, фізико-хімічної та квантово-хімічної фармакології, токсикології, фітотерапії.

Іван Сергійович досліджував питання загальної фармакології за такими напрямками: взаємодія серцево-судинних препаратів з метаболічними засобами, особливості дії медикаментів за різних патологічних станів (серцева недостатність, артеріальна гіпертензія, коронарний спазм, атеросклероз, різні за етіологією гіпоксії, алкогольна і доксорубіцинова кардіоміопатія, адреналіновий і теофіліновий міокардит), побічні ефекти.

Вивчення біохімічної фармакології на органному, клітинному і субклітинному рівнях допомогло І.С. Чекману отримати нові дані про механізми первинного фармакологічного ефекту серцевих глікозидів, серцево-судинних засобів: бета-адреноблокаторів і альфа-адреноблокаторів, симпатолітиків, спазмолітиків, антагоністів кальцію, гіполіпідемічних і метаболічних препаратів, ангіопротекторів, антидотів, ферментних лікарських засобів.

Одним із перших серед учених-фармакологів Іван Сергійович розпочав дослідження з нового напрямку — фізико-хімічної фармакології. Він уперше сформулював важливе теоретичне узагальнення щодо провідної ролі комплексоутворення лікарських засобів із компонентами біомембран як тригерного механізму первинного фармакологічного ефекту. Це є істотним внеском у розвиток теорії рецепції, а також допомагає розв'язати фундаментальні питання загальної та клінічної фармакології. На підставі встановленої теоретичної закономірності здійснено синтез нестероїдної структури кардіотоніків.

Дослідження І.С. Чекмана у галузі квантової фармакології антигіпертензивних, спазмолітичних, кардіотонічних, метаболічних препаратів дали змогу описати енергетичні характеристики молекул капотену, моноприлу, пентоксифіліну, суфану, які визначають особливості їх первинної фармакологічної реакції. Дослідник встановив, що специфічна активність медикаментів зумовлена наявністю та розміщенням реакційних центрів їхніх молекул, активні групи яких взаємодіють із фізіологічно активними ділянками рецепторів органів і тканин організму. Квантово-хімічні властивості молекул лікарського засо-

бу та особливості обміну речовин в органі визначають лікувальну активність медикаментів.

Іван Сергійович значну увагу приділяє вивченню фармакології препаратів рослинного походження. Встановлено, що ефірні олії рослин мають властивість утворювати комплекси з токсичними хімічними речовинами (ксенобіотиками) та виводити їх з організму. На основі цієї закономірності розроблено композиції ефірних олій рослин і запропоновано застосування їх у клінічній практиці. Результати цих досліджень І.С. Чекмана узагальнені в шести монографіях з питань фітотерапії. Він разом із співробітниками отримав оригінальний препарат рослинного походження — карбюлозу, що виводить радіонукліди і солі важких металів з організму. Карбюлоза рекомендована МОЗ України для широкого застосування у клінічній практиці. Препарат корвалдин активно використовується для лікування різних захворювань. Упродовж останніх років І.С. Чекман разом із співробітниками створили і впровадили в медичну практику низку комбінованих препаратів рослинного походження. Зокрема такі, як гермогран і леворкс, що застосовуються при хронічних отруєннях, особливо у людей, які потерпіли внаслідок аварії на ЧАЕС. Ці результати стали основою монографії «Екологічна фармакологія» (2000).

За дослідження з радіаційної фармакології І.С. Чекман удостоєний Державної премії УРСР у галузі науки і техніки (1986).

Ювіляр багато працює над питаннями розробки раціональних схем терапії різних захворювань і запобігання побічній дії лікарських засобів. Його «Справочник по клинической фармакологии и фармакотерапии» витримав два видання, а «Рецептурный справочник врача» мільйонним накладом перевидавався 8 разів і вже багато років є настільною книгою лікарів різних спеціальностей.

Дослідження Івана Сергійовича з токсикології спрямовані на пошук антидотів проти хімічних речовин аліфатичної структури, фосфор-органічних похідних тощо. На основі біокис-

них металсилікатних сумішей учений розробив оригінальні засоби — ветазол, водозоль, дермазол, санапін, які не мають аналогів у світі і які можна застосовувати для дезінфекції, дезактивації й ідентифікації хімічних сполук.

Професор І.С. Чекман — автор понад 600 наукових праць, у тому числі 51 монографії, довідників, підручників, посібників, словників, 11 методичних рекомендацій. Він має 59 патентів на винаходи.

Основні наукові праці ювіляра — «Осложнения фармакотерапии», «Фармакология кардиоактивных средств в раннем онтогенезе», «Серце і алкоголь» (перекладено румунською мовою), «Биохимическая фармакодинамика», «Магний в медицине», «Растительные лекарственные средства», «Механизмы дії гомеопатичних препаратів» (перекладено грецькою). За підручником І.С. Чекмана «Фармакологія», який витримав 7 видань, навчалося не одне покоління лікарів (перекладений румунською мовою).

Іван Сергійович як дослідник і завідувач кафедри завжди дбав про підготовку молоді наукової зміни. Під його керівництвом захистили дисертації 22 доктори і 32 кандидати медичних наук.

Наукові і педагогічні досягнення І.С. Чекмана відзначені Почесною грамотою Кабінету Міністрів, медалями Ярослава Мудрого й академіка М.П. Кравкова.

Іван Сергійович веде активну науковоорганізаційну і громадську роботу. Він член правління Українського наукового товариства фармакологів та кардіологів, редколегії шести наукових часописів та двох медичних газет, двох спеціалізованих учених рад із захисту кандидатських і докторських дисертацій, президії Асоціації фармакологів України та Державного фармакологічного центру МОЗ України.

Наукова громадськість, колеги і друзі щиро вітають Івана Сергійовича з ювілеєм, зичать міцного здоров'я, творчої наснаги, нових відкриттів у царині фармакології, щасливого продовження ідей і задумів у завтрашніх проєктах його вдячних учнів.